

HÄRKÄÄ SARVISTA

Jokamiehenoikeudet – arvokas luonnonvaramme

MEIDÄN PERHEESSÄ on taas poimittu runsaasti mustikoita ja metsävadelmia säilöön. Tätä kirjoittaessani elokuun puolen välin jälkeen puolukat saavat vielä kypsyä rauhassa. Myös puutarhan tuotteita on pakastettu.

Olen hyödyntänyt jokamiehenoikeuksiani marjastamalla niin kuin olen tehnyt lapsuudesta lähtien. Voisin toki ostaa tarvitsemi marjat marjakauppiailta, kiitos ulkomaisten marjanpoimijoiden, mutta minulle marjastus on valtavan hienoa hyötyliikuntaa upeassa luonnossa. Kirjailija **Riikka Ala-Harja** on innokas uimari. Hän sanoo kolumnissaan *Hel-singin Sanomissa* 26.8.2012, että kun kroppa liikahtaa, liikahtaa myös aivoissa. Tähän on helppo yhtyä.

Jokamiehenoikeudet ovat eräin paikoin aiheuttaneet harmia ja riitoja viime vuosina. Kysymys on lähinnä ollut tuhansien ulkomaisten marjanpoimijoiden tuomisesta Suomen metsiin. Media on nostanut ongelmia esiin erityisesti viime aikoina. Netissä on asioista käyty vilkasta keskustelua. On kauhisteltu, että thaimaalaiset haravoivat marjat varpuineen ja pilaavat marjamaat. Heitä ei ihastella niin kuin teddykarhujen huviretkellä lastenlaulussa, jota siteerasin ingressiin. Olen itsekin leikkiin yhtyen kehua retostellut, että vedän poimurilla marjat niin roheesti, että saan talven polttopuut samalla.

Asia on katsottu sen arvoiseksi, että sitä on myös tutkittu varsin perusteellisesti. **Samuli Lehtonen, Timo Heikkinen** ja **Jukka Hirvonen** tekivät v. 2006 Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa tutkimuksen *Jokamiehenoikeuksien tulkintoja ja haasteita luontoliikunnan ja matkailun kannalta*. Se on julkaistu Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuna 1/2007.

Tutkimuksen mukaan jokamiehenoikeuksien taustalla on aikoinaan ollut kyse elämästä ja kuolemasta. Tämä oikeus antoi isojakojen jälkeen maattomillekin ihmisille oikeuden saada luonnosta ravintoa elääseen. Nykyisin elämä ei enää tällä tavoin riipu luonnontuotteista, mutta niiden keräilyllä on

edelleen suuri merkitys ravinnon hankinnassa ja luonnosta nauttimiselle.

Tutkimuksessa tehtiin kirjallisuus- ja mediakatsaus sekä selvitettiin haastattelujen ja nettikyselyn avulla laajasti eri intressipiirien edustajien mielipiteitä jokamiehenoikeuksista. Laajemman yritystoiminnan ja suurten ryhmien organisoidun toiminnan ei katsottu samalla lailla itsestään selvästi kuuluvan jokamiehenoikeuksien piiriin kuin yksittäisten ihmisten satunnaisen toiminnan. Kuitenkin myös paikallisten olosuhteiden ja toiminnan mittasuhteiden katsottiin vaikuttavan.

Tutkijat kiteyttävät yleisen mielipiteen siten, että perinteiset jokamiehenoikeudet ovat hyvä ja tärkeä asia, mutta siten, että muistetaan myös käyttäjän velvollisuudet ja se, että haittaa ei saa aiheutua. Kentällä ollaan yleensä tyytyväisempiä kuin mitä mediassa esiintyneet kärjistyneet tapaukset antaisivat ymmärtää.

Ihmiset eivät tunne jokamiehenoikeuksien sisältöä kovinkaan hyvin. Käytännössä tästä ei kuitenkaan koidu mainittavia haittoja, kun toimitaan perinteisen käytännön mukaan. Joissakin tapauksissa jokamies voi ylittää oikeuksiensa rajat esim. tekemällä ilman lupaa nuotion toisen maalle. Toisaalta tietämättömyys voi johtaa omista oikeuksista tinkimiseen, kun uskotaan laittomien kieltotaulujen pätevytyteen.

Ympäristöministeriö julkistaa 5.9.2012 ohjekirjansa *Jokamiehenoikeudet ja toimiminen toisen alueella*. Sen alaotsikkona on "Lainsäädäntö ja hyviä käytäntöjä". Ympäristöneuvos **Pekka Tuunaselta** saamani tiedon mukaan

*Jos metsään haluat mennä nyt,
sä takuulla yllätyt.*

*Jos metsään haluat mennä nyt,
näät sammaleet myllätyt...*

– Vai näätkö?

oppaalla ei pyritä muuttamaan jokamiehenoikeuksien tulkintaa eikä niistä ole tulossa uutta lainsäädäntöä.

Marjastaessani olen saanut rauhassa liikkua luonnossa. Yleensä en tapaa siellä ketään, vaikka lähistöllä on joskus runsaasti asutusta. Usein ihmetyttää, ettei kukaan ole ennen minua tullut poimimaan marjoja pois.

Ulkomaalaisten poimijoiden ohella marjakauppiaille tuovat marjojaan myös jotkut suomalaiset. He ovat yleensä hyvin iäkkäitä, monet 75–80-vuotiaita. Kun heistä aika jättää, heidän tilalleen ei tule uutta marjastajapolvea. Nykynuoret eivät marjaan lähde. Koulujen kesäloman aikana nuorilla olisi hyvää aikaa poimia marjoja sekä metsistä että marjaviljelmiltä. Näin he voisivat hankkia mukavasti rahaa ja kuntokin nousisi puhumattakaan luontosuhteen kehittymisestä. Viihde-elektronikan kanssa näpräily kuitenkin vie mielenkiinnon ja ajan.

Jo vuosikymmeniä sitten metsämarjojen poiminnasta saatavat myyntitulot säädettiin verottomiksi. Tällä pyrittiin innostamaan ihmisiä hankkimaan marjanjalostajille raaka-ainetta. Tällä hetkellä tämä veroetu ei houkuttele suomalaisia metsiin. Onneksi monet poimivat vielä marjoja omaan käyttöönsä, sillä tutkimukset antavat yhä uusia tietoja metsämarjojemme erinomaisista terveysvai- kutuksista, joissa ne lyövät kirkaasti laudalta kaikki tuontituotteet.

Ulkomaaiset marjanpoimijat ovat tulleet tänne tosi tarpeeseen. On valitettavaa, että suomalaisille eivät enää kelpaa kaikki työt niin kuin ennen. Mutta minkäs teet? Tämä näkyy muuallakin kuin marjastuksessa. Samaan aikaan työttömyys ja nuorten syrjäytyminen sen kuin pahenevat.

Jokamiehenoikeudet ovat ikeikaista kansanperinnettä. Myöhemmin niiden sisältöön on vaikutettu lainsäädännöllä. Tärkeimmät periaatteet löytyvät rikoslain (39/1889) 28. luvusta. Sen 11 § (24.8.1990/769) sanoo mm., että joka laittomasti käyttää toisen pihamaata kulkutienään taikka toisen hallinnassa olevaa maata rakentamalla, kaivamalla tai muulla sen kaltaisella tavalla tai ottaa haltuunsa toisen

hallussa olevaa maata taikka rakennuksen tai sen osan, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, hallinnan loukkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Hallinnan loukkauksena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

28. luvun 14 § (24.8.1990/769) sanoo jokamiehenoikeuksista: Tämän luvun säännökset eivät koske maassa olevien kuivien risujen, maahan pudonneiden käpyjen tai pähkinöiden taikka luonnonvaraisten marjojen, sienten, kukkien tai, jäkälää ja sammalta lukuun ottamatta, muiden sellaisten luonnontuotteiden keräämistä toisen maalta.

Ympäristöministeriön tähänastisen tulkinnan mukaan jokamiehenoikeus käsittää mm. oikeuden liikkumiseen jalan, polkupyörällä tai hiihtäen, kunhan ei aiheuteta haittaa tai vahinkoa. Tämän kolumnin tullessa julkisuuteen meillä on jo käytössä ympäristöministeriön opas, josta olen edellä maininnut.

Edellä mainitussa tutkimuksessa on haastateltu mm. Suomen Luonnonsuojeluliiton luonnonsuojelupäällikköä **Ilpo Kurosta**, johon jokamiehet ottavat usein yhteyttä ongelmatapauksissaan. Kuronen sanoo, että yksityisteillä liikkumisesta on harvoin tullut yhteydenottoja. Hänen mukaansa yleinen oikeustaju on sellainen, että jalkaisin ja pyörällä saa liikkua, jos tietä ei ole puomitettu.

Tietä käyttävien kiinteistöjen omistajat voivat kieltää moottoriajoneuvoilla tiellä liikkumisen, jos tienpitoa ei avusteta kunnan tai valtion varoin. Mielestäni liikkumista jalan, polkupyörällä tai hiihtäen ei kuitenkaan voi kieltää, koska niitä ei voi pitää tuomittavana toisen hallinnan loukkauksena. Jalankulkijoiden, pyöräilijöiden ja hiihtäjien ei siis tule välittää liikennettä kieltävistä puomeista yksityisteillä.

Maankäytön numerossa 1/2012 kirjoitin ratelain 17 §:n ihmeellisestä ajatusmaailmasta ja siihen liittyneistä lainsäädäntötyön omituisuuksista. Jokamiehenoikeuksia pohdittaessa tulee ottaa huomioon myös rautatielain (304/2011) 85 §:n rangaistussäännökset.

Pykälän 2 momentti sanoo mm., että ”joka tahallaan tai huolimattomuudesta liikkuu tai oleskelee asiattomasti ratapiha-alueella, ratalinjalla, rautatiesillalla tai rautatietunnelissa, joka ei ole yleisön käytettävissä, on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, rautatielainsäädännön rikkomisesta sakkoon. Hallituksen esityksen (262/2010) mukaan tällä pyritään erityisesti varmistamaan rautatieliikenteen turvallisuus.

Minua kiinnosti selvittää, mitä tuo asiaton liikkuminen tai oleskelu konkreettisesti tarkoittaa ja milloin rangaistuskynnys käytännössä ylitetään. Niinpä soitin liikenne- ja viestintäministeriöön hallitusneuvos **Hannu Pennaselle** ja tein hänelle tällaisen kysymyksen: Jos minä marjareissullani saavun rautatien varteen ja haluaisin ylittää sen päästäkseni marjastamaan radan toiselle puolelle, niin saanko minä marjasankoineni ylittää rautatien sellaisesta kohdasta, jossa ei ole lähettyvillä virallista yli- tai alikäytävää. Pennanen vastasi, että sitähän tapahtuu käytännössä. Sanoin tietäväni sen ja kysyin, onko se lain rikkomista. Pennanen vastasi sen olevan.

Tämä rautatielain kohta ja aikaisemmin mainitsemani rikoslain pykälät ovat nähdäkseni hyvin samanhenkisiä. Luultavasti rautatielain valmistelijat ovat tekstiä laatiesaan ottaneet huomioon rikoslain 28. luvun säännökset. Pidän Pennasen tulkintaa lain tarkoituksen vastaisena ja yrityksenä kaventaa jokamiehenoikeuksia.

Jokamiehenoikeuksilla on juurensa kaukaisessa menneisyydessä. Niillä ei liene yhteyttä Raamattuun, mutta etsimättä tulivat mieleeni Johannes Kastajan sanat kansalle (Luukas 3:11): ”Jolla on kaksi ihokasta, antakoon toisen sille, joka on ilman; ja jolla on ruokaa, tehköön samoin.”

Jostakin syystä ajatukseni ajautuivat marjastuksesta muuhunkin elämäni lapsena ja nuorena. Kävin koulua Karkkilassa, jossa elämä hyvin suurelta osin pyöri Högforsin tehtaan varassa. Tehdas kuului suureen Kymiyhtymään ja siellä toimi pohjoismaitten

suurin valimo. Sieltä meidänkin perheemme elanto lähti. Elämä oli niukkaa, mutta tehdas halusi huolehtia väestään ja samalla omasta tulevaisuudestaan. Lääkäri, sauna, urheilukenttä ym. olivat tehtaan kustantamia ja tehtaan asuntojen vuokrat olivat alhaiset. Voimassa oli myös eräänlainen ”jokamiehenoikeus”: omakotitalon tontin sai tehtaan maalta markalla eli käytännössä ilmaiseksi. Ihokkaana toimi ahokas.

Olympialaiset on taas kisailtu Lontoossa. Mieleeni on päällimmäiseksi jäänyt naisten moukarinheitto. Saksan **Betty Haidlerin** pitkälle viidennelle heitolle ei saatu mittaa, koska toimitsijat tyrivät hienon mittausmekaniikan kanssa. Haidlerin annettiin uusia heittonsa, mutta kuten saattoi arvata, sehän meni täysin pieleen. Kilpailuvire oli mennyttä. Protestoinnin jälkeen tuomarit saivat kuin saivatkin hylätylle heitolle pituuden. Videolta näkyi moukarin putoamispaikka ja moukarin tekemä kuoppakin varmasti löytyi. Kun vielä haettiin avuksi mittanauha, saatiin heitolle pituus. Lieneekö tekniikan museo ollut lähellä? Oli taas vanhassa vara parempi. Joka tapauksessa kaikki päättyi hyvin ja Haidler sai ansaitsemansa pronssin.

Raimo Koivistoinen
raimo.koivistoinen@kolumbus.fi